

Обережно! Карантинні рослини!

Карантинні рослини – це особливо шкідливі адвентивні види, яких немає на території країни або вони наявні обмежено і чисельність яких регулюється спеціальними заходами.

Обмежено-поширеними є амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia*), гірчак рожевий (повзучий) (*Acroptilon repens*), ценхрус якірцевий (малоквітковий) (*Cenchrus pauciflorus*),

паслін колючий (*Solanum rostratum*), сорго алепське (гумай) (*Sorghum halepense*) та 15 видів повитиць (*Cuscuta* sp.sp.), з яких найвідомішими та поширенішими є повитиця польова (*Cuscuta campestris*) і Лемана (*C. Lehmanniana*).

У культурфітоценозах Степу України та поза ними спостерігається 49 видів рослин-алергенів.

Найчастіше серед рослин – алергенів у фітоценозах міста трапляються амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia*), лутига татарська (*Atriplex tatarica*), чорнощир нетреболистий (*Iva xanthiifolia*). Загальна маса амброзії полинолистий в структурі забур'яненості складає близько 60%.

Амброзія полинолиста – однорічна яра рослина, за зовнішнім виглядом подібна до коноплі, а розміром і формою листків нагадує полин гіркий. За сприятливих умов стебло рослини досягає 2-2,5 м.

Росте в посівах різних культурних рослин, а також уздовж шляхів, біля будинків та смітників, на пустирях, старих кладовищах. Розмножується виключно насінням.

Амброзія полинолиста як адвентивний вид, при відсутності стримуючих факторів (хвороб та шкідників) швидко розповсюджується, перемагаючи в конкуренції з місцевими видами завойовує нові території.

Причиною швидкого поширення амброзії полинолистій у місті є те, що цей вид має ряд біологічних особливостей, до яких належать:

- висока насіннева продуктивність (80-200 тис. штук з однієї рослини);
- насіння молочної та воскової стиглості здатне дозрівати і давати повноцінні сходи, зберігаючи життєздатність протягом 40 років, чим утворюється значний за обсягом запас насіння у ґрунті;
- рослина має потужну кореневу систему, що проникає вглиб до 4 м;
- рослині властива висока регенераційна здатність, після скошування амброзії здатна давати від корневих частин нові паростки, які утворюють суцвіття і формують життєздатне насіння.

Розвиваючи велику надземну вегетативну масу, амброзія полинолиста здатна пригнічувати і витіснити культурні рослини.

При великому забур'яненні надмірно висушуються й виснажуються ґрунти. Дослідження показують, що на утворення однієї тонни сухої речовини, амброзія полинолиста виносить з ґрунту 15,5 кг азоту, 1,5 кг фосфору, а також близько 950 тонн води.

Амброзія полинолиста засмічує вулиці та подвір'я, узбіччя доріг, залізничні насипи, береги річок, пустирі, створює неестетичний, занедбаний вигляд територій парків, скверів та інших зелених зон міста.

Крім шкідливого впливу на культурні рослини, негативно впливає на здоров'я людини. Пилок рослин з роду амброзія є сильним алергеном і викликає алергічні захворювання (бронхіальна астма, алергічний риніт, atopічний дерматит, контактні дерматити).

У фазі цвітіння амброзія виділяє велику кількість сапоніну, що викликає алергію у багатьох людей. У пилку містяться особливі білки - антигени Є і К, які проникають через слизову оболонку верхніх дихальних шляхів людини. При попаданні пилкового зерна на слизову оболонку, білки надходять у кров і лімфу. В результаті розвивається нежить, слезотеча, задишка, відчувається головний біль, підвищується температура, проявляються напади бронхіальної астми і втрачається працездатність.

Амброзія виділяє ефірні масла (камфора, борнеол, пенен, гераніол, терпін та ін.), що викликають головний біль.

Алергени містяться також в насінні і листі амброзії. Вони можуть викликати у людей дерматити.

При знаходженні в осередку поширення амброзії, в тому числі при виконанні робіт із знищення карантинних рослин, необхідно захистити відкриті ділянки шкіри, очі, верхні дихальні шляхи. Необхідно вдягати щільний одяг з довгими рукавами і штанинами, захисні рукавиці. Не зайвою

буде і зволожена ватно-марлева пов'язка. Після роботи необхідно вмитися чистою водою, прополоскати рот, горло, ніс, ретельно вимити руки з милом, прийняти душ.

Залишаються високими показники захворюваності на алергологічну патологію серед населення, яка зумовлена у більшості випадків шкідливим впливом пилку карантинних рослин, в тому числі амброзією полинолистою. Лікування алергії, спричиненої пилом амброзії, тривале і не завжди успішне.

Враховуючи біологічні особливості амброзії та умови населеного пункту, для ефективної боротьби застосовуються декілька методів боротьби.

Механічний метод – систематичне (3-4 рази) скошування рослин амброзії з початку вегетації (квітень-травень) до цвітіння (кінець липня – початок серпня) або виривання з корінням.

Хімічний метод – застосування для обприскування рослин амброзії на засмічених ділянках безпечних засобів, які інгібують ріст та розвиток амброзії або гербіцидів відповідно до Переліку пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні.

Потенційна небезпека гербіцидів, їх накопичення та забруднення довкілля викликає необхідність пошуку нових безпечних для навколишнього середовища та здоров'я людини засобів боротьби з амброзією.

Фітоценотичний метод – знищення рослин амброзії на засмічених ділянках шляхом переорювання ґрунту з подрібненням рослинних решток та наступним висівом на цих ділянках багаторічних злаково-бобових травосумішей або газонних трав чи розстиланням газонних рулонів.

Штучне створення заростей багаторічних трав сприяє пригніченню осередків амброзії. Добре себе зарекомендувало застосування суміші багаторічних злакових трав з бобовими, які розростаючись на другий-третій рік, практично повністю витісняють амброзію з території.

У зв'язку з тим, що багаторічні трави повільно ростуть в перший період вегетації, найбільш ефективним є поєднання попередньої обробки ґрунту для знищення вегетуючої амброзії з наступним посівом багаторічних трав і травосумішей в оброблений ґрунт.

Підбір трав для посіву проводиться з урахуванням умов зони вирощування і умов міста. Для Запорізької області - степової, посушливої зони найбільш ефективні чисті посіви наступних видів: конюшина біла (повзуча) (*Trifolium repens*), конюшина сунична (*Trifolium ambiguum*), спориш звичайний (гірчак звичайний) (*Polygonum aviculare*).

Повитиця

польова- однорічна рослина-паразит, яка не маючи ні коренів, ні справжніх листків, кріпиться до рослини-господаря за допомогою спеціальних органів і живиться за її рахунок.. Сходи повитиці польової з'являються в травні, коли добре прогріється повітря і ґрунт. Проростки у вигляді

блідо-жовтого вусика роблять кругові рухи проти годинникової стрілки, поки не обплетуть кількома витками зелену рослину, прикріплюються до неї за допомогою присосок (гаусторій) і висмоктують із рослини поживні речовини.

Пізніше

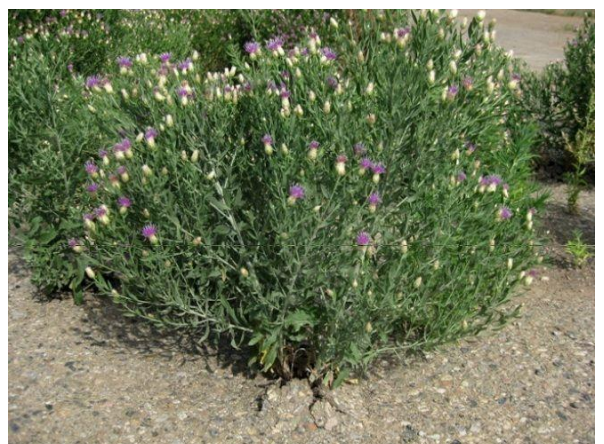
повитиця утворює численні пагони, якими обплітає дикі або культурні рослини. Одна рослина повитиці може заплести до 200 інших рослин. Стебла у повитиці польової нитковидні, гіллясті, жовті або жовто-гарячі. Квітки зібрані в густі клубочки білого або зеленувато-білого кольору. Плід — коробочка притиснуто-куляста, в якій знаходиться дуже дрібне шорстке насіння. Розмножується повитиця насінням і відрізками стебла, які дуже добре приживаються. Одна рослина може дати до 30 тис. насінин, які зберігають схожість у ґрунті до 6, а іноді до 25 років.

Це дуже злісний бур'ян-паразит засмічує посіви багаторічних і однорічних трав, узбіччя доріг, незручності, береги річок, населені пункти, залізничні колії.

Основними заходами боротьби є недопущення проникнення повитиці на незасміченні землі. При виявленні — негайно знищити (скосити, зібрати у закриту тару, винести з поля і спалити), не допустити цвітіння і утворення насіння. Необхідно ретельно перевіряти насіннєвий матеріал на виявлення насіння повитиці. При виявленні обов'язкове доочищення насіннєвих фондів. В місцях засміченості висівати багаторічні злакові трави — кострицю лучну, тимофіївку, райграс, тонконіг, бромус. Проводити оранку, боронування, культивування, зачистку доріг грейдерами, лопатами.

Гірчак повзучий— багаторічна коренепаросткова рослина. Рослина розмножується насінням і кореневищами (вегетативно).

Шкодочинність гірчака повзучого полягає у тому, що він забирає з ґрунту велику кількість вологи та поживних речовин. Наукою доказано, що гірчак рожевий забирає з ґрунту 2-5 разів

більше поживних речовин, чим озима пшениця при врожаю 25 ц/га, а вміст нітратного азоту в ґрунті на глибині 50-100 см на засміченому гірчаком полі в двічі менша чим вміст нітратного азоту на цій глибині на паровому полі. Нерідко вологість орного шару ґрунту на ділянках засмічених гірчаком доходить до мертвого запасу.

Крім того шкідливість гірчака полягає не тільки в його лідерстві в боротьбі за вологу та поживні речовини, але й в тому, що він виділяє токсичні речовини, які шкідливо впливають на ріст та розвиток культурних рослин. Наукою доведено, що його коріння виділяють речовини які знижують енергію проростання насіння пшениці, ячменя, гороха, а також можуть гальмувати ріст коренів та стебел цих культур.

Успішна боротьба з гірчаком повзучим можлива лише за умови дотримання комплексу карантинних, агротехнічних та хімічних заходів. У господарствах, які мають забур'янені гірчаком поля, необхідно дотримуватись таких карантинних заходів: забороняється висів зерна, яке містить насіння гірчака повзучого; таке зерно дозволяється згодовувати худобі лише в розмеленому вигляді; відходи від такого зерна спалюють або закопують в ями глибиною 1 метр. Сіно та соломку дозволяється використовувати лише в межах господарства. Забороняється вивозити на поля неперепрілий гній. Сільськогосподарську техніку, яка використовувалась на збиранні, необхідно ретельно очистити.

Агротехнічними заходами насамперед є багаторазові підрізання кореневої системи, які потрібно проводити вчасно та якісно впродовж трьох років на глибину не менш як 30 см, що сприяє поступовому відмиранню коренів.

Гірчак повзучий найкраще знищувати в полі чистого пару. Через два тижні після луцення поле орють на глибину орного шару. Наступного літа пар кілька разів культивують мірою відростання гірчаку.

Паслін колючий— однорічний бур'ян. Дуже теплолюбна рослина. Паслін колючий виростає на всіх типах ґрунтів, але краще всього на пухких, лужних суглинних або глинистих ґрунтах. Віддає перевагу добре освітленій ділянці. Недолік світла, особливо в початковій фазі розвитку, негативно позначається на його зростанні. Ця рослина зазвичай є шкідливою для сільського господарства, вона виснажує ґрунт забираючи

у культурних рослин вологу і поживні речовини, через що знижується врожай та погіршується його якість. Паслін колючий шкідливий і для тварин. Солома зернових і сіно трав, що засмічені бур'яном непридатні ні на корм ні на підстилку. Колючки пасліну можуть причиняти поранення людей, що обробляють посіви. Крім цього паслін колючий є кормовою рослиною для відомих шкідників: колорадського жука та картопляної молі, а також сприяє розвитку вірусних захворювань картоплі і томатів.

Агротехнічні заходи боротьби:

При розміщенні культур в сівозміні поля, сильно засмічені пасльомом колючим, слід відводити під посів культур суцільної сівби - озимі та ярі колосові, багаторічні та однорічні трави, горох і зернобобові культури.

Для попередження розвитку рослин пасльону колючого, на полях, що вийшли з-під колосових відразу ж після збирання, необхідно проводити лущення стерні, з подальшою обробкою ґрунту за типом напівпару. Система заходів напівпарової обробки ґрунту забезпечує повне знищення всіх вегетуючих рослин пасльону. При систематичному знищенні рослин пасльону, до утворення насіння, протягом 3-4 років орний шар ґрунту можна очистити від його насіння на 90-98%.

Оранку зябу під посів ярих культур слід проводити на глибині 27-30 см. При цьому частина насіння, яке знаходиться глибоко, зовсім не проростає, а частина пророслого насіння сходів не дасть, в результаті чого засміченість посівів може бути знижена на 80%.

На необроблюваних землях паслін систематично знищується оранкою, лущенням, культивацією. Якщо проведення цих прийомів неможливо, паслін знищується періодичним скошуванням. Для запобігання обсіменіння рослин пасльону необхідно не менше трьох скошувань за вегетацію. Скошувати паслін необхідно в період бутонізації - цвітіння, до утворення насіння.

Також використовують хімічний метод обробки (У відповідності до «Переліку дозволених пестицидів та агрохімікатів»). Препарати діють краще за умови, коли висота стебла бур'яну 20—30 см, листова поверхня його велика (частіше це червень).

Сорго алепське (гумай) - багаторічний коренепаростковий бур'ян, теплолюбивий, віддає перевагу пухким, родючим ґрунтам, не витримує

засолених, сухих і щільних ґрунтів, поширений в основному в степовій зоні України. Нагадаємо, сорго алепське (гумай) входить до 18 найбільш шкідливих бур'янів світового землеробства. Рослина засмічує посіви

зернових, кукурудзи, буряків, овочевих культур, сади та виноградники, росте на луках, пасовищах, неорних землях, біля зрошувальних каналів. Його коренева система у вигляді підземних стебел з вегетативними бруньками і бічними розгалуженнями проникає в ґрунт на глибину до 80 см. Кореневища бувають трьох типів: первинні, що йдуть вертикально, вторинні – горизонтальні, що утворюють нові рослини, і третинні, або запасні, які відходять від нових рослин. Сходи з'являються в березні-травні, цвіте в липні-серпні, плодоносить з серпня по жовтень. Рослина сорго небезпечна, молоді пагони містять отруйні ціаністі сполуки, які можуть викликати отруєння та навіть падіж худоби. Має стійкість до хвороб і шкідників.

Головний шлях розростання бур'яну — відростання з кореневищ, тому заходи боротьби повинні бути спрямовані на виведення бруньок із стану спокою, їх пробудження, подрібнення підземних вегетативних органів (кореневищ) на якомога менші частини, щоб наступними заходами, в основному за рахунок зяблевого обробітку ґрунту, спричинити їх виснаження (удушення, висушування або виморожування) і загибель.

Також використовують хімічний метод обробки (у відповідності до «Переліку дозволених пестицидів та агрохімікатів»). Препарати діють краще за умови, коли висота стебла бур'яну 20—30 см, листова поверхня досить велика (частіше це червень).

Ценхрус довгоголковий (якірцевий) - однорічна рослина. Стебла товсті, плоскі, прямі, добре облиствені і розгалужені. Рослина висотою 20 – 60 см. Суцвіття – колосоподібна волоть, що складається з 8 – 15 колосків буруватого або жовтуватого-зеленого кольору, вкритих гострими шипами. Колоски вузькі, оточені колючою обгорткою із щетинок, що зростаються біля основи.

Плід — зернівка. Зернівка має чорно — бурий або зелено – жовтий колір, схожа на насінини суданської трави, але менша за розміром, вкрита колосковою лускою й оточена гострими шипами, завдяки яким прикріплюється до шерсті тварин та одягу людей. Сходи ценхрусу з'являються наприкінці квітня-на початку червня.

Цвіте у червні-вересні.
Насіння достигає у серпні-вересні.
Одна рослина

утворює близько 2000 насінин.

Шкодочинність ценхрусу якріцевого обумовлена зниженням урожайності сільськогосподарських культур, погіршенням продуктивності пасовищ, негативним впливом на здоров'я людей і тварин. засміченням вовни овець. Значна шкідливість ценхрусу пояснюється високою конкуренцією бур'яну за використання елементів харчування й вологи.

До фази виходу в трубку рослини ценхрусу мають м'які листки, які добре поїдаються тваринами. Однак пізніше, коли утворюються колючки, бур'ян стає для тварин небезпечним. Колючі колоски, потрапляючи разом із кормом у порожнину рота тварин, викликають у них пухлини й виразки, псують якість вовни овець. Бур'ян дуже неприємний і для людей. Колючки можуть поранити шкіру ніг і рук людей особливо під час збирання овочевих і баштанних культур.

Якщо бур'ян виявлений на значній площі в посівах культур, то, крім загальних карантинних, здійснюють комплекс агротехнічних і хімічних заходів, що передбачає правильне чергування культур у сівозміні, своєчасну й ретельну обробку ґрунту, оптимальні строки і якість сівби, своєчасний догляд за посівами.

При розміщенні культур у сівозміні на засмічених ценхрусом землях необхідно мати на увазі наступне. Озимі злакові культури при оптимальній густоті стояння й багаторічні пригнічують, сприяють очищенню ґрунту від насіння, особливо при повторних посівах; посіви просапних культур (кукурудза, сорго, соняшник, кавуни та ін.), овочеві культури є основними потенційними джерелами повторного засмічення ценхрусом і тому вимагають особливо ретельного й своєчасного догляду.

Лущення або оранку стерні необхідно проводити відразу після збирання врожаю, щоб не допустити плодоношення ценхрусу. Засмічені землі варто відвести під пар і провести на них 3-4 культивації протягом вегетації. Скошування малоефективне в боротьбі із ценхрусом.